

Kanta-Hämeen tilanne- ja kehityskuva 2023

1. Väestönkehitys

Syntyvyyden romahtaminen haastaa väestönkehityksen. Kanta-Hämeen väestömäärän pitäminen nykyisellä tasolla edellyttää vahvaa positiivista muuttoliikettä niin maan sisältä kuin rajojen ulkopuolelta. Muuttoliike ja väestönkehityksen potentiaali keskittyy pääradan varrelle. Tämä kehitys haastaa erityisesti pääradan ulkopuolella olevien alueiden tilanteen.

Kanta-Hämeessä asuu lähes 170 000 asukasta. Maakunta jakautuu Hämeenlinnan, Forssan ja Riihimäen seutukuntiin. Maakunnan sisällä on eroja väestönkehityksessä, sillä Forssan seudulla kehitys on ollut pitkään laskeva, Riihimäen seudun väestönkehityksen trendi on lievässä laskussa, ja Hämeenlinnan seudun väestömäärä on pysynyt melko tasaisena.

Maakunnan väkiluku oli suurimmillaan vuonna 2013, jolloin asukasluku nousi 175 481 asukkaaseen. Tämän jälkeen väestönkehitys on ollut taantuvaa. Nuorimpien ikäluokkien sekä työikäisten osuus on vähentynyt jatkuvasti ja vanhimpien ikäluokkien kasvanut.

Väestön keski-ikä on noussut tasaisesti. Vuoden 2022 lopussa Kanta-Hämeen väestön keski-ikä oli 46 vuotta. 10 vuotta aiemmin väestön keski-ikä oli 43 vuotta. Vanhinta väestö on Forssan seudulla ja väestön keski-ikä on myös noussut eniten juuri Forssan seudulla. Suurten ikäluokkien määrä, syntyvyyden heikkeneminen, taloustaantumista johtuva negatiivinen muuttoliike ja nuorten poismuutto ovat nostaneet keski-ikää.

Väkiluku on poikkeuksellisesti kasvanut vuoden 2023 kesästä lähtien käytännössä koko Kanta-Hämeessä. Tämä johtuu pelkästään positiivisesta nettomaahanmuutosta. Heikko syntyvyys aiheuttaa huomattavan paineen muuttoliikkeen vahvistumiselle jatkossa, mikäli väestömäärä halutaan säilyttää nykyisellä tasolla.

Luonnollinen väestönkehitys on ollut negatiivista vuodesta 2012 lähtien ja trendi on kiihtyvää. Syntyvyys on vuonna 2023 historiallisen alhainen. Maakuntien välinen nettomuutto on myös lievästi negatiivinen jokaisessa Kanta-Hämeen seutukunnassa, mutta Hämeenlinnan seudulla tilanne on muita seutukuntia maltillisempi. Nuorten poismuutto yliopistokaupunkeihin ja töiden perään selittää valtaosin negatiivista muuttoliikettä.

Arvio lähivuosien näkymistä

Väestön ikääntyminen jatkuu ja huoltosuhde tulee heikkenemään tulevina vuosina. Syntyvyyden romahtamisen seurauksena koulujen luokkakoot pienenevät ja työvoiman määrä supistuu. Maahanmuutto voi ylläpitää väestömäärän samansuuntaisena vuoden päästä. Viiden vuoden päästä samantasoinen väestömäärä edellyttää huomattavaa maahanmuuton kasvua.

Muutostekijät

Positiivisen väestökehityksen edellytyksenä on, että Kanta-Häme menestyy erinomaisesti maakuntien välisessä muuttoliikkeessä ja nettomaahanmuutossa. Luonnollinen väestönkehitys tulee heikkenemään entisestään.

Merkittävä työvoimaa lisäävä potentiaali ovat työikäiset tulomuuttajat erityisesti Uudenmaalta. Jalostuksen työpaikat ovat houkutelleet muuttajia maakuntaan, tosin teollisuuden työpaikkojen määrän kehitys on ollut laskusuunnassa.

Muuttoliike keskittyy vahvasti pääradan varrelle, ja tässä kehityksessä on riskinä, että Forssan seutu pääradasta kauimmaisena Kanta-Hämeen seutukuntana jää alueellisesti erilleen väestönkasvun potentiaalista.

2. Ympäristön kestävä kehitys

Päästömäärät ovat alentuneet ja vähenevät jatkuvasti. Tieliikenne on suurin päästöjen lähde, ja työmatkojen keskipituudet ovat Suomen pisimmät. Kiertotalouden suuri merkitys elinkeinoranteessa tukee osaltaan ympäristön kestävästä kehitystä.

Nykytilan analyysi ja muutoksen suunta

Asukaskohtaiset päästöt vuonna 2021 olivat Kanta-Hämeessä 5,8 hiilidioksidiekvivalenttitonnia. Vähennystä on tapahtunut vuodesta 2007 alkaen noin 38 prosenttia. Tieliikenteen osuus päästöistä on suurin, 31,6 % kokonaispäästöistä. Valtakunnallisesti osuus 26,8 %.

Työmatkojen keskipituudet ovat Kanta-Hämeessä Suomen pisimmät. Keskimääräinen työmatka on 23,1 kilometriä, kun valtakunnallisesti se on 14,9 kilometriä. Tämä selittyy pendelöintimäärillä Uudellemaalle ja Pirkanmaalle, mutta myös maakunnan maantieteellä, sillä kunnista etäisyydet ovat osin pitkät seutukunnan työpaikkaomavaraisiin kaupunkeihin.

Hämeessä on vahva bio- ja kiertotalouden toimialakokonaisuus. Jätehuollon ja kierrätyksen työpaikkaosuus on maakunnassa yli kolme kertaa suurempi kuin koko maassa keskimäärin. Ympäristö- ja luonnonvara-alat sekä niihin perustuva teollisuus ovat maakunnalle selkeitä kilpailuetuja. Kanta-Hämeen yhdeksi älykkään erikoistumisen strategian kärjeksi on nostettu teema luonnonvarat, kulutus ja materiaalikierron kierrätyksen keskiössä.

Viljelykäytössä olevaa peltoalaa maakunnan maapinta-alasta on 18 prosenttia. Metsätalousmaata on noin 68 prosenttia maapinta-alasta. Puuston keskitilavuus ja keskikasvu on maakuntien korkein. Maakuntakaavan 2040 aluevarauksista suojelualueiden ja niitä tukevien monimuotoisuutta edistävien alueiden osuus maapinta-alasta on 6 prosenttia.

Arvio lähivuosien näkymistä

Kiertotalouden ja luontomatkailun merkitys tulee entisestään korostumaan tulevina vuosina. Päästömäärät tulevat trendin mukaisesti laskemaan myös tulevina vuosina tasaisesti.

Muutostekijät

Luonnonvara-alat ja niihin perustuva teollisuus ovat maakunnan selkeitä kilpailuetuja, ja Kanta-Hämeellä on niissä vahva osaaminen ja yritysperusta. Luontomatkailun kärkikohteiden käyntimäärät ovat kehittyneet hyvin ja tämän kehityksen jatkuminen tukee elinkeinoelämän ja luonnon kestävästä kehityksen keskinäistä yhteisvaikutusta.

Yhteistyön vahvistumisella, ohjelmilla ja erilaisten palveluiden käytöllä voi olla positiivisia vaikutuksia ilmastonmuutoksen hillitsemiseen ja muutokseen sopeutumiseen. Tämä edellyttää toimijoiden sitoutumista, systemaattisuutta ja yhteistyön jatkuvuutta. Lisäksi ylimatekunnallinen yhteistyö on avainasemassa ympäristön kestävästä kehityksen kannalta.

3. Alue- ja yhdyskuntarakenne sekä liikenne- ja viestintäyhteydet

Kanta-Hämeen yhdyskuntarakennetta ja liikenneyhteyksiä määrittää keskeisesti päärata sekä Uudenmaan ja Pirkanmaan läheinen sijainti. Pendelöinti maakunnan

ulkopuolelle on työvoiman määrään suhteutettuna Suomen suurinta. Uudisrakentaminen keskittyy Kanta-Hämeen sijasta entistä enemmän pääkaupunkiseudulle ja Tampereelle.

Nykytilan analyysi ja kehityksen suunta

Kanta-Häme sijaitsee pääradan ja kasvukäytävän varrella. Maakunta kytkeytyy tämän ansiosta laajaan metropolialueeseen. Liikenneväylistä päärata, valtatie 2 ja 3 sekä valtatie 10 Forssan ja Hämeenlinnan kautta Lahteen valtatielle 12 ja kantatie 54 Forssasta Riihimäen kautta Lahteen muodostavat Kanta-Hämeen liikenneinfran ja ovat runkona alueen saavutettavuudelle.

Kanta-Hämeen taajama-aste on 83 %, joka on maakuntien keskikastia. Forssan seudulla haja-asutusalueita on suhteessa eniten, sillä taajama-aste on alle 75 %. Väestön ikääntyminen on huomattavasti voimakkaampaa maaseutualueilla kuin kaupunkialueilla.

Kanta-Hämeen työpaikkaomavaraisuus on Suomen pienin ja maakunnasta pendelöidään eniten koko maassa. Työmatkaliikkuminen on erityisen merkityksellistä Riihimäen ja Hämeenlinnan seuduilla. Sijainti kasvukäytävällä mahdollistaa joustavan työssäkäynnin niin Uudenmaalle kuin Pirkanmaalle.

Kanta-Hämeessä on omakoti- ja paritaloja 44 000, kerrostaloasuntoja 38 000 ja rivitaloasuntoja 14 000. Asuntokuntien määrä nousee, vaikka väestö vähenee, sillä yhä useampi asuu yksin. Uudisrakentaminen on vähentynyt viime vuosina Kanta-Hämeessä. Kanta-Hämeessä eniten asuntoja rakennettu 1970-luvulla, 20 % koko asuntokannasta. 19 % asunnoista rakennettu 2000-luvulla, kun koko Suomen osalta luku on 24 %.

Arvio lähivuosien näkymistä

Kanta-Hämeen työpaikkaomavaraisuuden lasku on ollut pientä, mutta jatkuvasti alenevaa usean vuoden ajan. On todennäköistä, että työntekijöiden pendelöinti Kanta-Hämeestä pääkaupunkiseudulle ja Pirkanmaalle kasvaa edelleen lähitulevaisuudessa. Siitä huolimatta Kanta-Häme säilyttää toistaiseksi asemansa vetovoimaisena asuinmaakuntana.

Muutostekijät

Toimivat liikenneyhteydet ovat maakunnan kehittymisen ja työvoiman liikkuvuuden kannalta oleellisia. Kanta-Häme kehittää osaltaan Suomen kasvukäytävää yhä vahvemaksi yhtenäiseksi työmarkkina-, liiketoiminta- ja yhteistoiminta-alueeksi, joka houkuttelee käytävän varren seuduille yrityksiä, osajia ja kansainvälisiä sijoituksia. Pääkaupunkiseudun ja Tampereen vetovoima ja asumiskustannusten nousu voi lisätä Kanta-Hämeen vetovoimaa asumisen maakuntana.

Pääradan merkitys alueen saavutettavuuden, pendelöinnin ja teollisuuden kuljetusten kannalta on keskeinen. Pääradan kehittäminen on Kanta-Hämeelle keskeinen tekijä alueen elinvoiman edistämiseksi.

4. Elinkeinot ja TKI-toiminta

Teollisuus on edelleen keskeinen toimiala, vaikka teollisuuden työpaikat ovat vähentyneet taloustaantumien aikana runsaasti. Maakunnan kolmen seutukunnan

toimialarakenne poikkeaa runsaasti toisistaan. Elinkeinorakanteen ja oman yliopiston puuttumisen takia TKI-panostukset ovat suhteellisen vähäisiä.

Nykytilan analyysi ja kehityksen suunta

Kanta-Häme on edelleen vahva teollisuusmaakunta, vaikka työpaikkojen määrä on vähentynyt lähes neljänneksellä vuodesta 2007. Myös tukku- ja vähittäiskauppa on merkittävä toimiala, sillä sen henkilöstömäärä on suhteessa suurempi kuin maassa keskimäärin. Kanta-Häme on erikoistunut elintarvikkeiden ja metallituotteiden valmistukseen sekä metallien jalostukseen. Myös jätteen keruu, käsittely ja loppusijoitus sekä kaupan ala korostuvat alueen työllistävinä toimialoina. Kanta-Hämeessä on myös merkittävää puolustusteollisuuden toimintaa ja alan osaamista.

Hämeenlinnan seudun toimialarakenteessa korostuu teollisuus sekä palvelu- ja kaupan ala, Forssan seudulla elintarvikkeiden ja metallituotteiden valmistus sekä alkutuotanto. Riihimäen seudulla puolestaan tukku- ja vähittäiskauppa sekä rakentaminen.

TKI-toiminnan panostukset jäävät Kanta-Hämeessä suhteellisen pieniksi. Tämä johtuu oman yliopistokeskuksen puuttumisella sekä perinteisen teollisuuden vahvasta asemasta. Lisäksi tuotekehitykseen panostavia informaatioteknologian yrityksiä on vähän. Forssan seudulla TKI-toiminta on suhteessa runsasta, valtaosin Luonnonvarakeskuksen Jokioisissa sijaitsevan toimipaikan ansiosta.

Arvio lähivuosien näkymistä

Elinkeinorakenteessa ja tuottavuudessa ei ole odotettavissa suuria muutoksia tulevina vuosina. Työpaikkojen määrä on ollut viime vuosina suhteellisen samansuuntainen. Pendelöinti ja muuttoliike mahdollistaa työvoiman liikkumisen Kanta-Hämeeseen suhteellisen hyvin. Kasvukäytävän varrella Hämeenlinnassa ja Janakkalassa sijaitseva More-yritysalue luo hyvät edellytykset yritysten sijoittumiselle.

Muutostekijät

Kanta-Hämeen viennillä on selkeää potentiaalia. Kanta-Hämeen yleinen kansainvälistymisen aste on vielä matala myönteisestä kehityksestä huolimatta. Kanta-Hämeen viennin arvo koko maan viennistä on vajaan kolmen prosentin luokkaa. Valtaosa viennistä koostuu teollisuustuotteista, joista suuri osa tuotetaan ulkomaalaisomisteisissa yrityksissä.

Taloustaantumät aiheuttavat maakunnalle runsaasti nettomuuttotappiota. Tästä syystä elinkeinotoiminnan vaikeudet aiheuttavat myös merkittävää väestömäärän vähentymistä. Täten erityisesti teollisuuden työpaikkojen väheneminen muodostaa haasteen maakunnan kehitykselle.

Kanta-Hämeessä ei ole omaa yliopistokeskusta. Ilman omaa erillistä rahoitusinstrumenttia voi olla riskinä, että Kanta-Häme jää elinvoiman osalta jälkeen muista maakunnista, joissa on oma yliopisto tai yliopistokeskus.

5. Työvoiman saatavuus, osaaminen ja sivistys

Työllisyystilanne on melko hyvä, mutta rakentamisen ja teollisuuden haasteet näkyivät vuonna 2023 työttömyysasteen heikkenemisenä. Työvoiman saatavuus on parantunut vuoden 2023 aikana. Kansainvälinen työvoima on lisääntynyt.

Nykytilan analyysi ja kehityksen suunta

Kanta-Hämeen työttömyysaste on ollut perinteisesti valtakunnan tasoa parempi. Vuoden 2023 toisella puoliskolla kuitenkin sekä Hämeenlinnan että Forssan seudun työttömyysaste nousi koko maan tilannetta korkeammaksi. Pääsyyinä tähän oli jalostuksen matalasuhdanne, erityisesti rakennusteollisuuden irtisanomisten ja terästeollisuuden lomautusten takia.

Työvoiman saatavuus on parantunut vuodesta 2022 kaikilla toimialoilla. Merkittävää kohtaanto-ongelmaa esiintyy kuitenkin edelleen majoitus-, ravitsemis- ja matkailupalveluissa sekä sosiaali-, terveys- ja hyvinvointialalla. Vuoden 2023 aikana selkeästi vahvistunut maahanmuutto on lisännyt kansainvälisen työvoiman määrää.

Työikäisen väestön työllisyysaste on Suomen korkeimpia. Tähän vaikuttaa muun muassa työvoiman ulkopuolella olevien suhteellisen pieni osuus, perinteisesti hyvä työttömyystilanne sekä hyvät pendelöintimahdollisuudet.

Koulutustaso on valtakunnan tasoa hieman matalampi, mikä selittyy osin elinkeinorakenteella. Seutukunnittain matalin koulutustaso on Forssan seudulla, jossa varsinkin teollisuudessa työskentelee runsaasti toisen asteen suorittaneita työntekijöitä. Koulutetuin väestö keskittyy Hämeenlinnan seudulle, jossa palveluiden työpaikkojen osuus on suuri.

Maakunnassa ei ole yliopistoa, mutta monialainen ammattikorkeakoulu, jonka kampukset ovat Kanta-Hämeen kaikissa seutukaupungeissa. Maakunnassa on koulutustarjontaa, mitä muualla Suomessa ei ole, esimerkiksi AMK-tasoinen liikennealan koulutus. Oppilaitosten kansainvälistyminen on hyvässä kasvussa. Yliopistokoulutuksen saanutta työvoimaa joudutaan rekrytoimaan runsaasti maakunnan ulkopuolelta.

Arvio lähivuosien näkymistä

Heikentynyt työllisyystilanne tulee haastamaan hyvän kehityksen. Erityisesti rakennusalan haasteet ja siitä aiheutuvat kerrannaisvaikutukset tulevat vaikuttamaan lähivuosina. Mahdollinen taloustaantumia heikentää merkittävästi tulomuuttoa.

Muutostekijät

Työvoiman määrä laskee ennusteiden mukaan runsaasti tulevaisuudessa. Rungas eläköityminen vaikuttaa merkittävästi osaavan työvoiman saatavuuteen. Pitkään jatkunut heikko syntyvyys vähentää työvoiman määrää. Työvoiman saannin kannalta on oleellista, että maakunnan vetovoima vahvistuu, jotta osaajat houkutellessaan jäämään ja myös palaamaan alueelle.

Työperäisen maahanmuuton edistäminen koskettaa koko Kanta-Hämeen oppilaitosten ja elinkeinoelämän toimijaverkostoa, sillä työvoiman eläköityminen ja ikäluokkien pienentyminen heikentävät alueen elinvoiman kasvua ja yritysten aktiiviteettia.

6. Osallisuus ja hyvinvointi

Kanta-Hämeen asukkaat ovat suhteellisen hyvinvoivia, mutta alueelliset erot ovat suuria. Väestön ikääntyminen tulee vaikuttamaan muun muassa sairastavuuteen ja lisää hyvinvointipalveluiden kysyntää.

Nykytilan analyysi ja kehityksen suunta

Maakunnan asukkaiden terveys, varallisuus ja osallisuus ovat maan keskitasoa. Terveysten ja hyvinvoinnin laitoksen sairastavuusindeksin mukaan Kanta-Hämeessä on valtakunnan tasoa

oleva sairastavuus, mutta kehitystrendi on mennyt viime vuosina parempaan suuntaan. THL:n ikävakioitu sairastavuusindeksi on Kanta-Hämeessä 95,7, kun koko maan indeksiluku on 100. Heikoin indeksi on Forssassa (111,7) ja paras Hattulassa (81,6).

Seudulliset erot ovat suuria. Huono-osaisuus keskittyy väkirikkaisiin Hämeenlinnan, Riihimäen, Forssan kaupunkeihin. Postinumeroitain tarkasteluna eniten huono-osaisuutta esiintyy Kanta-Hämeen itäosissa ja lännessä Forssan seudulla.

Asuntoväestön pienituloisuusaste (alle 60 % mediaanituloista) on Suomen viidenneksi alhaisin. Kantahämäläisistä asuntoväestöstä 12,7 % oli pienituloisia, kun koko maan osalta luku oli 13,4 %. Maakunnasta pienituloisia oli eniten Forssan seudulla, 14,9 %.

Kotitalouksien käytettävissä olevat tulot jakautuvat koko maahan nähden tasaisesti. Vuonna 2022 tuloerojen suuruutta mittaava Gini-kerroin oli Kanta-Hämeessä koko maan viidenneksi pienin. Erot maakunnan sisällä ovat melko suuria. Hämeenlinnan ja Riihimäen seudulla käytettävissä olevien rahatulojen keskiarvo on jonkin verran valtakunnan tasoa pienempi, mutta Forssan seudulla se on jopa 10 % pienempi kuin koko maassa.

Arvio lähivuosien näkymistä:

Väestörakenne vanhenee, ja tämä tulee näkymään jo lähivuosien tilanteessa, sillä esimerkiksi hyvinvointipalveluihin kohdistuu entistä suurempaa kysyntää.

Muutostekijät:

Hyvinvoinnin kehittyminen liittyy kiinteästi valtakunnalliseen sijaintiin, talouskehitykseen ja väestön demografiseen kehitykseen. Taloustaantumien pitkittyminen lisää väistämättä pahoinvointia ja alueellista eriarvoisuutta.